

Ярослав КІНАШ,
аспірант
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОКУРАТУРА В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФІЇ ДЕРЖАВИ

Еволюційний розвиток філософських концепцій держави та права нерозривно пов'язаний з усіма сферами людської діяльності. Прокуратура, як один із вкрай важливих суб'єктів владних повноважень не є винятком. Протягом тривалого часу прокуратура відіграє ключову роль в забезпеченні правопорядку, у зв'язку з чим відображує як політичні, так і правові тенденції часу. Для чіткого розуміння як саме прокуратура отримала одну із ключових ролей у забезпеченні верховенства права у сучасному суспільстві – варто осмислити через історико-філософську призму.

Формування інституції, яка за характерними ознаками схожа на сучасну прокуратуру, можна спостерігати в античних концепціях держави. Так, Платон у своїй фундаментальній роботі «Держава» описує діяльність «охоронців», як таких, хто відповідає за дотримання справедливості та законності. Також у своїх роздумах він закладає перші соціальні гарантії з боку держави для вказаних осіб, зазначаючи, що «наші охоронці, як і воїни, повинні отримувати від суспільства за свою службу винагороду у вигляді харчів на рік, а їх обов'язком буде дбати про себе і всю державу» [1, с. 241].

Античні філософи також приділяли велику роль розбудові судової системи, що своєю чергою слугувало відокремленню прокуратури вже як окремого елементу державотворення. Так, Арістотель зазначав: «необхідні інституції відають таким колом діяльності: релігійною, військовою, фінансовою (надходженнями й видатками), наглядацькою (за міським майданом, самим містом, міським портом та краєм). А ще – судовою, куди входять записи угод, виконання вироків, ув'язнення, далі – контролю, куди відносять звітність, ревізію та перевірку діяльності посадових осіб, і, нарешті, законодавчою – щодо державних справ» [2, с. 180].

Функція підтримання публічного обвинувачення, яка покладена на сучасні органи прокуратури, починає формуватись у Стародавньому Римі, де з'являються народні обвинувачі, які отримали назву «прокуратори», на яких покладались обов'язки, зокрема, забезпечувати притягнення винних до відповідальності.

Своєю чергою період середньовіччя вдало демонструє як правові ідеали епохи відображаються на державних елементах, не винятком стає й тодішній аналог органів прокуратури, у яких на першій план виходить зміцнення влади короля та забезпечення виконання його наказів, замість забезпечення верховенства права. Проте позитивна динаміка закріплення ролі прокурора у системі державного механізму починає втілюватись в теорії природного права Гуго Гроція, в яку покладена ідея, що інституції повинні служити праву, а не владі.

У періоді Нового часу починає формуватися сучасний підхід до визначення держави та сутності її органів. Так, Шарль Луї Монтеск'є доходить до висновку: «Будь-яка людина, наділена владою, схильна зловживати нею, і вона йде в цьому напрямі, поки не досягне встановленої для неї межі». З огляду на це, верховенство права в його концепції може бути забезпечене лише чітким розподілом влади на три гілки: законодавчу, виконавчу й судову, з наявністю системи «стримувань і противаг» для унеможливлення зловживання з боку будь-якої. Як писав Ш. Монтеск'є про кожную з гілок: «Через першу владу король або урядовець створює тимчасові або постійні закони й поправляє чинні закони. Через другу владу він оголошує перемир'я або війну, направляє або приймає послів, забезпечує безпеку, запобігає вторгненням. Через третю владу він карає злочини або розглядає позови приватних осіб» [4]. Прокуратура, відповідно до даної теорії, віднесена до виконавчої гілки влади, на яку покладено забезпечення дотримання законності, виступаючи посередником між державою і громадянами.

Сучасне філософсько-правове осмислення прокуратури, як органу державної влади, ґрунтується на ідеях правової держави, верховенства права та її діяльність стає більш обмежена етичними аспектами. У своїй роботі «Теорії справедливості» Джон Ролз зосереджує увагу на двох основних принципах державотворення. Перший з них стосується свободи: «кожна особа повинна мати рівне право на щонайширший план рівних основних свобод, і цей план має бути сумісним із подібною схемою свобод для інших. Другий принцип: соціальні й економічні нерівності слід залагоджувати таким чином, щоб:

- а) можна було розсудково сподіватися на їхню корисність для кожного;
- б) вони пов'язувалися з відкритими для всіх посадами й постами» [5, с. 47].

Так, за концепцією автора, справедливість повинна стати основним принципом в діяльності державних інститутів, зокрема, прокуратури. Крім того, Джон Ролз закладає ідеї вільного доступу кожного до державних посад, що вкрай важливо в демократичному суспільстві.

Функціонування прокуратури в умовах демократично-правової держави, а не авторитарних режимів, зосереджує діяльність інституції на забезпеченні неухильного дотримання прав людини й чітко окреслює діяльність прокурорів етичними стандартами, що своєю чергою виступає запобіжником від зловживання владою.

Таким чином, можна помітити, що динаміка розвитку функцій прокуратури та роль її у державному механізмі прямо залежить від розуміння держави та права. Сучасна прокуратура, як складний державний інститут, базується на ідеях верховенства права, справедливості, незалежності та захисту прав людини. Сьогоденні виклики, такі як цифровізація, зниження довіри громадськості підкреслюють необхідність подальшого філософсько-правового осмислення та безперервного розвитку прокуратури, як важливого елементу правової держави.

Список використаних джерел:

1. Платон. Держава. К. : 2000. 355 с. URL : <http://litopys.org.ua/plato/plat.htm>.
2. Арістотель. Політика. К. : 2000. 239 с. URL : <http://litopys.org.ua/aristotle/arist.htm>.
3. Грицаєнко Л. Р. Інститут прокуратури в світовій історико-правовій ретроспективі. *Вісник прокуратури*. 2008. № 7. С. 116-123.
4. Козинець О. Г., Приходько В. О. Держава та право в ученні Ш. Л. Монтеск'є. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. С. 26-31. URL : https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/1_2020/7.pdf.
5. Ситніченко Л. А. Філософія свободи Дж. Ролза: методологічні засади, межі та перспективи. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2021. № 1(173). С. 55-56.

Богдан КОНДРАТЕНКО,
аспірант кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПРАВА

Трудове право є важливою частиною правової системи, що регулює взаємини між працівниками та роботодавцями. Воно відображає економічні, соціальні та політичні зміни, що відбувалися в різні етапи історії. Розвиток трудового права тісно пов'язаний із трансформацією суспільних відносин, коли людина перестала бути лише частиною природних ресурсів і почала отримувати правовий захист у трудових відносинах. Цей процес триває і до сьогодні, адже трудове право постійно адаптується до нових соціально-економічних умов.

1. Ранній період: трудове право в стародавніх цивілізаціях

Одними з перших відомих правових актів, що регулювали працю, є закони Хаммурапі (XVIII ст. до н.е.). Вони визначали не тільки покарання за неякісну роботу, але й регулювали умови праці, в тому числі для рабів та найманих працівників. Закони Хаммурапі містять покарання для рабів і найманців, які порушували трудові обов'язки, зокрема відшкодування збитків за неякісно виконану роботу [1, с. 37]. Враховуючи контекст того часу, це був перший крок до формалізації трудових відносин.

У Стародавньому Єгипті правові норми також визначали умови праці, зокрема для робітників, що займалися будівництвом пірамід. Робітники отримували харчування та житло як частину компенсації за свою працю. Важливою рисою є те, що в цьому суспільстві праця вважалася соціальною необхідністю, а її результати були прямим виявом сили держави [2, с. 42].

У Стародавньому Римі трудові відносини регулювались через договори *locatio conductio* – договори підряду, які визначали права і обов'язки між роботодавцем та працівником. Це дозволяло оформлювати відносини щодо